

Tafsir Dergisi - Tafsir Journal

e-ISSN: 2792-078X

Cilt/Volume: 3, Sayı/Issue: 1 (Mayıs/ May 2023): 1-15

Kur'an Bağlamında Ahirette Aile Birliği Family Unity in the Hereafter in the Context of the Qur'an

İbrahim Yıldız

Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi/ Tefsir Anabilim Dalı
Mersin University, Faculty of Islamic Sciences
Mersin, Türkiye
e-mail: i.yildiz@mersin.edu.tr orcid. org/ 0000-0003-0438-6994

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 03.03.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 18.05.2023
Yayın Tarihi/Pub Date: 31.05.2023

Atıf/Cite as

Yıldız, İbrahim. Kur'an Bağlamında Ahirette Aile Birliği, Tafsir Dergisi 3/1 (Mayıs 2023), 1-15
Yıldız, İbrahim. Family Unity in the Hereafter in the Context of the Qur'an 3/1 (May 2023), 1-15

İntihal/Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediđi teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. Published by Tafsir Journal, Turkey. <http://www.tafsirdergisi.com/index.php/tafsir/index>
Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Family Unity in the Hereafter in the Context of the Qur'an

Abstract

People first want to share the troubles and happiness they face with their family members and they want to be witnessed and to be appreciated for success they have. In both cases, the family, who is with the person, reduces the difficulties by sharing and increases the happiness by sharing. This is a natural result of the close and warm relationship that exists between the person and his family members. The most basic feature of the Islamic family is that it is a home of peace, love and mercy. In this family, spouses find peace with each other, and their children grow up in a beautiful environment. In the Islamic family, husband and wife become each other's paradise, and their children become the fruits of that garden of paradise. According to the Qur'an, the ultimate purpose of being a family is to help each other in order to gain Allah's approval (*rida*). The Qur'an considers family members not only as those who meet each other's material and spiritual needs in the worldly life, but also as supporters of each other while preparing for the hereafter and as people who will live together eternally in Paradise. Therefore, according to Islam, spouses who decide to marry do not only choose a spouse in this worldly life, but also choose their spouse in heaven. His wife and children are among the most loved people while in the world. The good news of Prophet, "a person is with the one he loves" inform that this happy togetherness in this world will continue in the hereafter and that their transient happiness in this world will turn into eternal happiness in Paradise. It is the greatest desire of every believer to share the happiness of the hereafter with his family, with whom he strives together to attain Allah's pleasure in this world. It has always been a matter of curiosity whether a person will know his family in the hereafter, whether he will meet with them, whether he will live together in eternal happiness in Paradise. Here are the first questions that will come to mind of anyone who has lost one or more of their family members who are so close to each other are: Will I be able to meet my family, who was so close to me in this world, in the hereafter? Will I be able to recognize them there? Will I be able to help them there? Will I be able to be with them in heaven? Researches on this subject show that such questions are frequently asked to institutions affiliated to the Presidency of Religious Affairs in our society. The Qur'an clearly informs us that these expectations of believers will come true. Every Muslim strives to gain Allah's approval (*rida*) in the world so that this good news can come true for his own family, and he tries to hold on to life with this hope after his family members have passed away. Considering the moral support to be given to people who have lost one or more of their family members due to accidents, natural disasters or other reasons, this good news is very valuable for them. Knowing that those who mourn their loss will be reunited with their loved ones in the hereafter, even if not in this world, will alleviate their pain and help them get through those difficult days more easily. In the Qur'an, it gives good news to the human being who have won Paradise that they will be there with their families. The only condition of this good news, which is expressed in many verses, is that each family member believes and acts good deeds. Therefore, the prerequisite for entering Paradise is to have faith, and everyone should deserve Paradise as a result of his own efforts. Each of the family members who enter Paradise deserves various post in Paradise in proportion to their own good deeds. Despite this, Allah, the Exalted, will treat them with His mercy, elevate them to the highest rank, bring the family together and give them the opportunity to experience the happiness of Paradise together. It is clear that this good news in the Qur'an will provide moral support to a person when he loses his family members whom he loves the most, trusts and shares his pain and joy with. Considering the spiritual distress experienced by those who lost their relatives in natural disasters that cause sudden deaths, the belief that one will meet with their relatives in the hereafter will make it easier for people to get out of this crisis. At the same time, to be tied the condition of faith and good deeds of person's meeting with his family in Paradise, it will make the Muslim more conscious and will lead him to do deeds in the world that will please Allah. Although the aim of our study is general, it is to help them in moral

support by determining the answers given by the Qur'an to the questions of people whose relatives passed away after natural disaster such as earthquakes, floods and fires in which unexpected sudden losses are experienced. In this study, in which the literature review method is used, the continuation of the family unity in the hereafter, the attitudes of the family members towards each other in the hereafter, and the unity of the family members who have won paradise were examined in the context of the relevant verses.

Keywords: *Tafsir*, Death, Hereafter, Paradise, Natural Disasters, Spiritual Support.

Kur'an Bağlamında Ahirette Aile Birliği

Öz

İnsanlar, karşılaştıkları sıkıntı ve mutlulukları ilk önce aile fertleriyle paylaşmayı, elde ettikleri başarıları onların da şahit olmalarını ve kendisini takdir etmelerini isterler. Her iki durumda da insanın yanında olan ailesi, zorlukları paylaşarak azaltır, mutlulukları paylaşarak çoğaltır. Bu durum, kişi ile aile fertlerinin arasında var olan yakın ve sıcak ilişkinin doğal bir sonucudur. İslam ailesinin en temel özelliği huzur, sevgi ve rahmet yuvası olmasıdır. Bu ailede eşler birbirleriyle huzura kavuşur, çocukları da güzel ortamda büyürler. İslam ailesinde karı-koca birbirlerinin cenneti olurken çocukları da o cennet bahçesinin meyveleri olurlar. Kur'an'a göre aile olmanın nihai gayesi, Allah'ın rızasını kazanmak için aile fertlerinin birbirlerine yardımcı olmasıdır. Kur'an, aile fertlerini sadece dünya hayatında birbirlerinin maddî ve manevî ihtiyaçlarını gideren kişiler olarak değil, aynı zamanda ahirete hazırlık yaparken birbirlerinin destekçileri ve cennette ebedî hayatı birlikte yaşayacak kişiler olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla İslam'a göre evliliğe karar veren eşler, yalnızca bu dünya hayatında kendilerine eş seçmekle kalmazlar, aynı zamanda cennetteki eşini de seçmiş olurlar. Dünyada iken insanın en sevdiği kişiler arasında eşi ve çocukları ilk sıralarda yer alır. Hz. Peygamber'in "Kişi sevdiğiyle beraberdir." müjdesi, dünyadaki bu mutlu beraberliğin ahirette de devam edeceğini ve dünyadaki fâni mutluluklarının cennette ebedî mutluluğa çevireceğini haber vermektedir. Dünyada Allah Teâlâ'nın rızasına erişmek için beraberce çabaladığı ailesi ile ahiret mutluluğunu paylaşmak, her müminin en büyük arzusudur. İnsanın ahirette ailesini tanıyıp tanımayacağı, onlarla görüşüp görüşmeyeceği, cennette ebedi mutluluğu birlikte yaşayıp yaşayamayacağı her zaman merak konusu olmuştur. Birbirlerine karşı bu derece yakın olan aile fertlerinden birini veya birkaçını kaybeden herkesin ilk aklına gelecek olan sorular şunlardır: Acaba dünya hayatında bana bu kadar yakın olan aileme ahirette de kavuşabilecek miyim? Orada onları tanıyabilecek miyim? Orada onlara yardım edebilecek miyim? Cennette de onlarla birlikte olabilecek miyim? Bu konuda yapılan araştırmalar, toplumumuzda bu tür soruların özellikle Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı kurumlara oldukça sık yöneltildiğini göstermektedir. Kur'an'ı-Kerim, net bir şekilde müminlerin bu beklentilerinin gerçekleşeceğini bizlere haber vermektedir. Her müslüman, bu müjdeli haberin kendi ailesi için de gerçekleşebilmesi için dünyada Allah'ın rızasını kazanmaya gayret etmekte ve vefat eden aile fertlerinin ardından bu umutla hayata tekrar tutunmaya çalışmaktadır. Konuya gerek kaza veya tabii afetler gerekse diğer sebeplerden dolayı aile fertlerinden birini veya birkaçını kaybeden kişilere verilecek manevi destek adına bakılacak olursa bu müjdeli haber, onlar için oldukça değerlidir. Kayıpları için yas tutanlar, dünyada olmasa bile ahirette sevdiklerine kavuşacağını bilmesi, acısını hafifletecek ve o zor günleri daha kolay atlattırmasına yardımcı olacaktır. Kur'an'da cenneti kazanan kullara orada aileleriyle birlikte olacaklarını müjdelemektedir. Birçok ayette ifade edilen bu müjdenin tek şartı, her bir aile ferdinin iman etmesi ve sâlih amel işlemesidir. Dolayısıyla cennete girmenin ön şartı iman sahibi olmaktır ve herkes, kendi çabası sonucu cenneti hak etmelidir. Cennete giren aile fertlerinden her biri, kendi işledikleri sâlih ameller ölçüsünde cennetin çeşitli makamlarını hak ederler. Buna rağmen Allah Teâlâ, rahmetiyle muamele ederek onları en üst makamda bulunan aile ferdinin yanına yükseltip aileyi bir araya getirecek ve cennet mutluluğunu birlikte yaşama imkânı lütfedecektir. Kur'an'daki bu müjdenin, dünya hayatında kişinin en çok sevdiği,

güvendiği, acısını ve sevincini paylaştığı aile fertlerini kaybettiğinde ona manevi bir destek olacağı gayet açıktır. Özellikle ani ölümlere neden olan tabii afetlerde yakınlarını kaybedenlerin yaşadıkları manevi sıkıntı düşünüldüğünde kişinin ahirette yakınları ile buluşacağı inancı, insanın bu buhrandan daha kolay çıkmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda kişinin cennette ailesiyle buluşmasının iman ve sâlih amel şartına bağlanması, Müslümanı daha şuurlu kılacak ve dünyada Allah Teâlâ'yı razı edecek ameller işlemeye sevk edecektir. Çalışmamızın hedefi genel olmakla beraber özellikle beklenmedik ani kayıpların yaşandığı deprem, sel, yangın gibi tabii afetlerden sonra yakınları vefat eden insanların bu konudaki sorularına Kur'an'ın verdiği cevapları tespit ederek manevi destek konusunda onlara yardımcı olmaktır. Literatür taraması metodunun kullanıldığı bu çalışmada, ilgili ayetler bağlamında ahirette aile birliğinin devamı, mahkeme-i kübrada aile fertlerinin birbirlerine karşı sergiledikleri tavırları ve cenneti kazanan aile fertlerinin birlikte olmaları konusu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Ölüm, Ahiret, Cennet, Tabii Afetler, Manevi Destek.

1. Giriş

İnsan, dünyada mücadele ettiği zorluklar karşısında büyük oranda ailesinden yardım alır ve yine elde ettiği başarıların mutluluğunu ailesi ile paylaşır. Her iki durumda da insanın yanında olan ailesi, zorlukları paylaşarak azaltır, mutlulukları paylaşarak çoğaltır. Bu nedenle aile fertleri, insanın her zaman yanında olmasını istediği kişilerdir. Bu istek, dünyada olduğu kadar, belki de daha fazla ahiretteki beraberliği de kapsamaktadır. Özellikle dünyada Allah Teâlâ'nın rızasına erişmek için beraberce çabaladığı ailesi ile ahiret mutluluğunu paylaşmak, her müminin en büyük arzusudur. İnsanın ahirette ailesini tanıyıp tanımayacağı, onlarla görüşüp görüşmeyeceği, cennette ebedi mutluluğu birlikte yaşayıp yaşayamayacağı her zaman merak konusu olmuştur. Kur'an'ı-Kerim, net bir şekilde tüm bunların gerçekleşeceğini bizlere haber vermektedir. Her müslüman, bu müjdeli haberin kendi ailesi için de gerçekleşmesi adına dünyada Allah'ın rızasını kazanmaya gayret etmekte ve vefat eden aile fertlerinin ardından bu umutla hayata tekrar tutunmaya çalışmaktadır. Konuya manevî danışmanlık açısından bakılacak olursa gerek kaza veya tabii afetler gerekse diğer sebeplerden dolayı aile fertlerinden birini veya birkaçını kaybeden kişiler için bu müjdeli haber oldukça değerlidir. Kayıpları için yas tutan kişinin dünyada olmasa bile ahirette sevdiğilerine kavuşacağını bilmesi, acısını hafifletecek ve o zor günleri daha kolay atlatmasına yardımcı olacaktır.

Toplumumuzda da bu konu her zaman merak edilmiş, araştırılmış ve özellikle doğru bilgi almak adına Diyanet İşleri Başkanlığının yetkili mercilerine ve personellerine sıklıkla sorulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kuruluna gönderilen elektronik posta soruları hakkında yapılan bir araştırmaya göre 2006-2010 yılları arasında bu kurula sorulan sorular içinde "ahirete iman" kategorisinde toplam 639 soru bulunmaktadır. Bu soruların yaklaşık altıda birine tekabül eden 109 soru, "Ahirette aile ve akraba ilişkileri, aile fertlerinin orada birbirlerini tanıyıp tanımayacakları, ahirette eşlerin durumunun nasıl olacağı" şeklinde "ahirette aile" olarak özetleyebileceğimiz konuları içermektedir.¹ Örneğin sorulan sorulardan bazıları şöyledir:²

- Ahirette cennete gidenler ailesiyle, akrabalarıyla görüşecek mi? (39 yaşında, lise mezunu, İstanbul).
- İnsanlar ahirette ailesi ile mi yaşayacak? Orada ailemi ve diğer akrabalarımı görebilecek miyim? (27 yaşında, lise mezunu, İstanbul).
- İnsanlar ölümlerinden sonraki hayatında anne, baba ve kardeşlerini eskisi gibi tanyacaklar mı? (23 yaşında, üniversite mezunu, İstanbul).

¹ Fatih Kurt, *Sorularla Günümüz İnsanın İnanç Problemleri* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), 245.

² Kurt, *Sorularla Günümüz İnsanın İnanç Problemleri*, 248-249, 261.

- Ben evliyim, acaba ahirette de eşimle beraber olacak mıyım? (28 yaşında, lise mezunu, İstanbul).
- Kişi sevdiğiyle beraberdir, deniyor. Cennette eşimle beraber olabilecek miyim? (28 yaşında, lise mezunu, Kayseri).
- Cennetteki hayatta insanlar kimlerle birlikte yaşayacak? Mahşer gününde insanlar yakınlarını, ailelerini, akrabalarını tanıyacaklar mı? (16 yaşında lise öğrencisi, İstanbul).
- Ahirette de eşimizle ve çocuğumuzla beraber mi olacağız? (39 yaşında, lise mezunu, Giresun)
- İmam nikâhlı olan karı koca cennette beraber olurlar mı? Olmazlarsa da olması için ne yapmamız gerek? (29 yaşında, üniversite mezunu, Antalya).

Lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada da öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine en çok sordukları sorular arasında şunlar vardır:³

- Cennete gidersek, anne babamızı orada görebilecek miyiz?
- Dünyada evli olan çiftler, cennette de evli olacaklar mı?
- Cennette aile hayatı var mı? Orada da çocuklarımız olacak mı?

Bu çalışmada, toplumumuz tarafından oldukça merak edilen yukarıdaki sorulara cevap vermek amacıyla aile fertlerinin ahiret hayatındaki ilişkileri incelenmektedir. Çalışmada ele alınacak aile, çekirdek aile olarak adlandırılan karı-koca, ebeveyn-çocuk ve kardeşler ile sınırlandırılmıştır. Önce dünyadayken birbirini tanıyan bu kişilerin ahiret hayatında birbirlerini tanıyıp tanımayacakları, devamında ise mahşer, hesap, mizan, cennet ve cehennem safhalarında bu kişiler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu ilişkiler, ilgili ayetler çerçevesinde tefsir külliyatında ele alınmasına karşın yapılan literatür taraması sonucunda konu ile ilgili herhangi bir tez veya makale çalışmasına rastlanmamıştır.

2. İslam'da Aile

İnsanlar, medenî canlılar oldukları için topluluk içerisinde yaşamak zorundadırlar. Bu zorunluluk, onların ihtiyaçlarının çok fazla ve çeşitli olmasından kaynaklanır. Kâdî Beyzâvî'ye (ö. 685/1286) göre, "Ey insanlar! Sizler Allah'a muhtaç fakirlersiniz. Allah ise ganîdir, hamîddir." (Fâtır 35/15) ayetindeki "el-fukarâ" kelimesinin belirli (marife) olarak gelmesi, insanların ihtiyaçlarının fazla olmasındandır.⁴ İbn Haldûn (ö. 808/1406) ise şöyle demektedir: "Şüphe yok ki, insanî içtima (insanların toplum halinde yaşamaları) zarurîdir. Filozoflar bu hususu 'İnsan, tabiatı icabı medenîdir.' sözleriyle ifade etmişlerdir."⁵ İnsanların söz konusu ihtiyaçlarını karşılayan toplumun temel yapı taşı ise ailedir. Aile, ekonomik ve toplumsal bir birlik olarak tanımlansa da çocuk sahibi olan eşler için aile, sadece birlik olmaktan çıkıp daha kapsamlı bir anlam kazanır.⁶ Aile; evlenme, kan veya evlatlık edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde (karı-koca, ana-baba, evlat-kardeş) birbirlerine tesir eden, kendilerine has bir görgüyü yaratıp devam ettiren insanlar topluluğudur.⁷

³ Mustafa Öcal, "Ahiret İnanıcının Öğretiminde Yeni Bir Yöntem Önerisi", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003), 319.

⁴ Kâdî el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, thk. Subhî Hallâk - Mahmud Atrâş (Beyrût: Dâru'r-Reşîd, 2000), 2/270.

⁵ İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007), 1/213.

⁶ Birsen Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir İnceleme", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 8/1 (1976), 48.

⁷ Rezan Şahinkaya, "Türk Aileleri Hangi Yönlerden Birbirlerine Farklılıklar Gösterirler", *Aile Yazıları I* (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), 37.

Aileler evlilik ile kurulur, böylece aile fertleri hem kan bağı hem de nikâh bağı ile birbirlerine bağlanırlar. Evlilik birliği temelinde eşler, daha sonra aileye katılan çocuklar, bu ailenin yakın ve uzak akrabaları, sadece iyi günde değil, sıkıntılı ve zor günlerde de birbirlerinin maddî ve manevî destekçileri olmak durumundadırlar. Bu nedenle evlenmek ve aile olmak, “Bir süre deneriz, geçinememezsek ayrılırız.” gibi sözlerle hafife alınmaz. İslam hukukunun iki temel kaynağı olan Kur’an ve Sünnet’e göre evlilik, ilke olarak mutluluk ve kalıcılık esasına göre kurulmalıdır. Kur’an’ın nikâhı kocanın eşine verdiği misâk-ı galîz (sağlam söz, teminat, sıkı bağ)⁸ olarak nitelendirmesi, Hz. Peygamber’in Allah’ın en sevmediği helalin eşlerin boşanması olduğunu haber vermesi,⁹ evliliğin devamına gösterilen özeni ifade eder. Bu durum, aynı zamanda eşlerin meleklerin karşıladığı bir törenle cennete girdikleri¹⁰ sonsuz bir süreci de ifade etmektedir.¹¹ İbn Nuceym (ö. 970/1563), bu konuda şöyle demektedir: “Hz. Âdem’den günümüze kadar meşru kılınmış ve cennette de devam edecek ibadetler, ancak iman ve nikâhtır.”¹²

Kur’an’da haber verildiğine göre ailenin temelleri cennette atılmıştır. Önce Hz. Âdem, ardından eşi Hz. Havva yaratılmış ve aile hayatı, onlarla cennette başlamıştır: “*Ey Âdem dedik, sen ve eşin cennete yerleşin, orada olandan istediğiniz gibi bol bol yiyin...*”¹³ Sonra yasak meyveden yedikleri için cennetten birlikte çıkarılmışlar ve yine birlikte tövbe etmişlerdir. Tövbeleri kabul edildikten sonra da bu ilk aile, dünyada devam etmiştir.¹⁴ Kur’an’ı-Kerim, ailenin hangi temeller üzerine kurulması gerektiğine şöyle işaret etmektedir: “*İçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda sevgi ve rahmet var etmesi, O’nun varlığının belgelerindedir. Bunlarda düşünen toplum için dersler vardır.*”¹⁵ Bu ayete göre İslam ailesinin en temel özelliği huzur, sevgi ve rahmet yuvası olmasıdır. Bu ailede eşler birbirleriyle huzura kavuşurlar; çocukları da bu huzuru soluyarak hep beraber karşılıklı sevgi ve rahmet ortamında yaşarlar.¹⁶ Sonuçta İslam ailesinde karı-koca birbirlerinin cenneti olurken çocuklar da o cennetin meyveleri olurlar. Hz. Peygamber, “*Kişi sevdiğiyle beraberdir.*”¹⁷ buyurmaktadır. Dünyada iken insanın en sevdiği kişiler arasında eşi ve çocukları ilk sıralarda yer alır. Ahirette de bu sevgi ve beraberlik devam edecek ve dünyadaki fâni mutluluklarını cennette ebedî mutluluğa çevireceklerdir.

Kur’an’a göre aile olmanın nihai gayesi, Allah’ın rızasını kazanmak için aile fertlerini birbirlerine yardımcı olmasıdır. Bu noktada “*Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.*”¹⁸ ve “*Onlar (eşleriniz) sizin için (günahlardan koruyan) bir elbise gibidirler ve siz de onlar için bir elbise gibisiniz.*”¹⁹ ayetleri dikkat çekicidir. Kur’an, aile fertlerini sadece dünya hayatında birbirlerinin maddî ve manevî ihtiyaçlarını gideren kişiler olarak değil, aynı zamanda ahirete hazırlık yaparken birbirlerinin destekçileri ve cennette ebedî hayatı birlikte yaşayacak kişiler olarak tasvir etmektedir. Dolayısıyla İslam’a göre

⁸ en-Nisâ 4/21.

⁹ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 3; İbn Mâce, “Talâk”, 1.

¹⁰ er-Ra’d 13/23-24.

¹¹ Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2021), 86.

¹² Zeynuddîn b. İbrahim b. Muhammed el-Mısıri İbn Nuceym, *el-Eşbâh ve’n-Nezâir alâ Mezhebi Ebi Hanîfe en-Nu’mân* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1999), 147.

¹³ el-Bakara 2/35; el-A’raf 7/19.

¹⁴ Ali Akpınar, “Cennette Kurulan ve Cennette Devam Edecek Olan Kutlu Yuva: Aile”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 7 (2020), 138.

¹⁵ er-Rûm 30/21.

¹⁶ Ahmet Yaman, “İslâm Ailesinin Temel Nitelikleri”, *Mehir Üç Aylık İlmi ve Akademik Bülten* 1 (1997), 49.

¹⁷ Buhârî, “Edeb”, 96; Müslim, “Birr”, 165.

¹⁸ et-Tahrîm 66/6.

¹⁹ el-Bakara 2/187.

evliliğe karar veren eşler, yalnızca bu dünya hayatında kendilerine eş seçmekle kalmazlar, aynı zamanda cennetteki eşini de seçmiş olurlar. Bu nedenle mümin, evleneceği zaman kendisine cenneti kazandıracak vasıflara sahip adayı tercih etmelidir.²⁰ Nitekim Hz. Peygamber, evlenmek isteyen müminlere cenneti kazandıracak eşler seçmelerini şöyle tavsiye etmektedir: *"Kadınlarla dört hasletleri için evlenilir: Malı için, asaleti için, güzelliği için ve dini için. Sen dindar olanı tercih et, mesut olursun."*²¹ Ayrıca Hz. Peygamber, ailesinin dünya hayatındaki maddi ihtiyaçlarını karşılanmasına yönelik gayretlerinin mümine sevap kazandıracak olduğunu vurgularken²² diğer taraftan onların ahiret için hazırlık yapmalarına yardımcı olacak manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına da önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu anlamda anne-babanın çocuklarına bırakacağı en değerli hazinenin cenneti kazanmalarına vesile olacak güzel ahlak olduğunu vurgulamıştır.²³ Ayrıca Kur'an'ı-Kerim'de evlat sevgisinin fitri bir duygu olduğunu açıkça gösteren birçok ayet vardır. Örneğin Hz. Nuh'un oğlunu gemiye çağırmasının,²⁴ Hz. Ya'kub'un kaybolan oğlunun ardından üzüntüsünden gözlerinin kör olmasının²⁵ veya görme yetisinde zafiyet oluşmasının,²⁶ Hz. Zekeriya'nın Allah Teâlâ'dan kendisine bir evlat vermesi için dua etmesinin²⁷ altında hep evlat sevgisi yatmaktadır. Bu da göstermektedir ki insanlığı bu hayatta kendine sıcak bir ortam sunan ailesine ve evlatlarına düşkündür.²⁸

3. Ahirette Ailenin Durumu

3.1. Ahirette İnsanların Birbirlerini Tanımaları

Kur'an'ı-Kerim'in haber verdiği göre dünyada birbirlerini tanıyan insanlar, ahirette de birbirlerini tanıyacaklar; Müslümanların arasındaki akrabalık ve dostluk bağları orada da devam edecektir.²⁹ *"O gün (kıyamet gününde) Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dostlar birbirine düşman olurlar."*³⁰ Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210), bu ayetin tefsirinde şöyle demektedir: "Dünyadayken aralarında sevgi ve muhabbet bulunan dostların sevgileri, eğer dünya malı ve menfaati elde etmek amaçlı ise bu dostlukları kıyamette devam etmez, aksine orada elem ve üzüntüye sebep olur. Fakat dünyadaki sevgilerinin amacı, Allah'ın rızasını kazanmak ve O'na itaat etmek olursa kıyamette de devam eder ve hatta dünyadakinden daha güçlü, daha temiz, daha mükemmel ve daha üstün olur."³¹ Dünya hayatında yaşanan güzellikler, elde edilen menfaatler fâni olup ölüm ile birlikte sona erer. Eğer bu dostluklar, ahirette kişiye fayda vermemişse böyle dostlar, ahirette birbirlerini görüp tanıdıkları zaman

²⁰ Akpınar, "Cennette Kurulan ve Cennette Devam Edecek Olan Kutlu Yuva: Aile", 139.

²¹ İbn Mâce, "Nikâh", 6; Ayrıca bk. Buhârî, "Nikâh", 16; Müslim, "Radâ", 53; Ebû Dâvûd, "Nikâh" 2; Nesâî, "Nikâh" 13.

²² *"Bir kişi, sevabını Allah'tan umarak ailesine harcama yaptığında, bu harcama onun için sadaka olur."* (Buhârî, "İmân", 41; Müslim, "Zekât", 48).

²³ *"Bir anne ve babanın çocuğuna bırakacağı güzel ahlaktan daha değerli bir hazine yoktur."* (Tirmizî, "Birr ve Silâ", 33).

²⁴ Hûd 11/42.

²⁵ Yûsuf 12/84, 93, 96.

²⁶ Muhammed Bahaeddin Yüksel, "Yakup Peygamberin Gözlerinin Akıbeti Konusunda Genel Bir Kabulün Tahlili", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/31, (2018), 73-111.

²⁷ el-Enbiyâ 21/89.

²⁸ İbrahim Yıldız, *Kur'an İnsan ve Yanılgı - Psikososyal Bir Okuma-* (Bursa: Emin Yayınları, 2019), 265.

²⁹ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehlî's-sünne*, thk. Mecdi Ba Sellum (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 10/428.

³⁰ ez-Zuhruf, 43/67; Benzer âyetler için bk. el-Ankebût 29/25.

³¹ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981), 27/225.

aralarındaki dostluk nefrete dönüşecektir. Çünkü karşılaştıkları korkunç sonuçta bu dostlarının da etkisi olduğu ortaya çıkacaktır.³²

3.2. Hesap Gününde Aile Fertlerinin Durumu

3.2.1. Hesap Anında Aile Fertleri

Ahret hayatı, kıyametin kopması ile başlayacaktır. Sûra ikinci kez üflendikten sonra kabirlerde bulunan insanlar, tekrar diriltilecek ve hesaba çekilmek üzere mahşer meydanında toplanacaklardır. Mahkeme-i kübrada amel defterleri ortaya konulacak, şahitler getirilecek,³³ insan dünyada yapması gerekirken yapmadıklarından ve yapmaması gerekirken yaptıklarından hesaba çekilecektir.³⁴ Fakat bu hesap bazı insanlar için gayet zor ve çetin olacaktır.³⁵ Hesaba çekilmeden önce hiç kimse hesabının zor veya kolay olacağını bilemez. Bu yüzden tüm insanlar hesap vermeye giderken kendi derterine düşecekler ve kendi nefislerinden başka bir şey düşünemeyeceklerdir. Çünkü dünyada iken beraber yaşadıkları diğer insanlara karşı görev ve sorumluluklarını tam olarak ifa edememe nedeniyle kul hakkına girmiş olma korkusu yaşayacaklardır. Kur'an'ı-Kerim, bu korku nedeniyle dünyada birbirini seven aile fertlerinin, dostların hesap gününün dehşetinden dolayı birbirlerinin hal hatırını soramayacaklarını haber vermektedir: *"Birbirlerine gösterildikleri halde hiçbir candan dost, dostunun hâlini sormaz."*³⁶ Müfessirler, hesap gününde aile fertlerinin ve can dostların, birbirlerine gösterileceğini, birbirlerinin hallerini göreceklerini ancak herkesin kendi derdine düşeceği için birbirleriyle meşgul olamayacaklarını, hallerini soramayacaklarını söylemektedirler.³⁷ Çünkü *"O gün seven, sevdiğine hiçbir şeyle fayda vermez. Onlara yardım da edilmez."*³⁸ Hatta insanlar o dehşetli günün azabından kurtulmak için ailesi de dâhil dünyadaki tüm sevdiklerini feda etmeye hazırdır: *"Birbirlerine gösterilirler. Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından kurtulmak için oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyup barındıran tüm ailesini ve yeryüzünde bulunanların hepsini fide olarak versin de kendisini kurtarsın."*³⁹ Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687-88) ve Katâde'ye (ö. 117/735) göre, o gün birbirlerine gösterilecek olan insanlar, kişinin ailesi ve akrabalarıdır. Fakat herkes kendi derdine düşeceğinden, dünyada en çok bağlı olduğu ailesinin bile halini sorup onlarla ilgilenmek şöyle dursun, maruz kaldığı azaptan kurtulmak için onları feda etmek bile isteyecektir.⁴⁰

Hesap günü korkusu, insanları gerek ailesi gerekse yakın dostları ile karşılaşmaktan kaçacak bir hale sokacaktır. Kur'an'ı-Kerim, bu durumu şöyle haber verir: *"Kulakları sağır eden o ses geldiğinde, kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır. O gün, herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır."*⁴¹ Zemahşerî (ö. 538/1144), bu ayette kişinin

³² Örn. bk. es-Sâffât 50-61.

³³ Ayrıntılı bilgi için bk. İbrahim Yıldız, "Kur'an'da Hesap Günü Şahitleri", *Diyanet İlmî Dergi* 53/4 (2017), 55-75.

³⁴ *"Rabbine andolsun, onların hepsine yapmakta olduklarını mutlaka soracağız."* (el-Hicr 15/93); *"Sonra o gün, nimetlerden mutlaka hesaba çekileceksiniz."* (et-Tekâsür 102/8).

³⁵ er-Ra'd 13/18; et-Talâk 65/8.

³⁶ el-Meâric 70/10-11.

³⁷ Mukâtil b. Süleymân, *et-Tefsîru'l-kebîr*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (y.y.: Merkezi Tahkiki't-Türâs, 1979), 4/436; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 9/31; Celâleddîn Mahallî - Celâleddîn Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn* (Beyrût: Dâru'l-Marife, ts.), 765; Ebû'l-Berekât en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Bedevî (Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 3/537; Mehmet Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2012), 5/305.

³⁸ ed-Duhân 44/41.

³⁹ el-Mearic 70/11-14.

⁴⁰ Ebû Ca'fer et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*, thk. Abdulmuhsîn et-Turkî (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 23/257-258; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-akli's-selîm*, 9/31.

⁴¹ Abese 80/34-37.

kendilerinden kaçacağı insanlar sayılırken yapılan sıralamaya dikkatleri çekerek önce kardeş ile başlanıp devamında ana baba, eş ve evlatların zikredilmesi yani insana en yakın ve en sevgili olanlara doğru gidilmesi nedeniyle ayet te âdeti, "O gün insan, kardeşinden hatta anne babasından hatta ve hatta hayat arkadaşından ve evlatlarından bile kaçacak!" şeklinde bir vurgu olduğunu söylemektedir.⁴² İbn Cüzey (ö. 741/1340) de ayette aile fertlerinin kendilerine karşı duyulan şefkat ve merhamet derecelerine göre sıralandığına işaret ederek en az sevilenden başlayıp en çok sevilen ile bitirildiğine işaret etmektedir.⁴³ İmam Mâtürîdî'ye (ö. 333/944) göre kişinin o gün yakınlarından kaçması gerçek anlamda kaçış olabilir. Çünkü dünya hayatında akrabalar birbirlerinin hak ve hukukunu tam olarak yerine getiremezler. Bu yüzden de hesap günü kendilerinin sorguya çekileceğinden korkarlar ve bu korku onları akrabalarını gördüklerinde kaçışa sürükler. Kaçmalarının bir sebebi de onların günah yükünü üstlenmek istememesi olabilir: "*Günah yükü ağır gelen kimse onun taşınması için yardım çağrısında bulursa -çağrılan yakını bile olsa- o yükten hiçbirini, başkası üzerine alamaz.*"⁴⁴ Akrabalar dünyadayken birbirleriyle dayanışma içindedirler. Ama hesap gününde her biri kendi derdine düşecek ve birbirlerinden kaçacaklardır. Bir başka görüşe göre ise bu kaçış gerçek bir kaçışı değil kişinin içinde bulunduğu ruh halini anlatan bir mecazdır. Dünyada akrabalar birbirlerini gördüklerinde neşeleri artar. Birbirlerinden ayrı düştükleri zaman da hal hatır sorarlar. Oysa hesap gününde herkes kendi derdine düşeceğinden kimse kimsenin hatırını soramayacak veya onları gördüğünde sevinemeyecektir.⁴⁵ Nitekim Kur'an-ı-Kerim'de şöyle buyurulmuştur: "*Sûra üflendiğinde artık ne aralarındaki akrabalık bağları işe yarayacak ne de birbirlerine soru sorabilecekler!*"⁴⁶ Hesap günü aralarında akrabalık bağı bulunanların birbirinden kaçış sebepleri özetle şu şekilde maddeleştirilebilir:

"a) Kıyamet olayları herkesi dehşete düşüreceği için o ortamda insanların birbirini düşünmeleri mümkün değildir; herkes kendi başının derdine düşer. b) Akrabalıktan doğan haklarını isteyecekleri endişesiyle aile fertleri birbirinden kaçarlar. c) Kişi, ailesi onun içinde bulunduğu sıkıntılı durumu görmesin diye onlardan kaçar. d) İnsan, ailesinin içinde bulunduğu kötü durumu görmesine rağmen onlara yardım edemeyeceğini ve başlarına gelenlere engel olamayacağını bildiği için kaçar."⁴⁷

3.2.2. Hesap Bitiminde Aile Fertleri

Kur'an, kulların hesabının çok hızlı bir biçimde görüleceğini haber vermektedir. "... Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir."⁴⁸ Hesap bitince kulların akıbetleri de belli olacaktır. Hesabın sonucuna göre kulların kitapları sağ veya arka taraflarından kendilerine verilecektir. Kur'an-ı-Kerim bu sahneyi insanlara şöyle aktarmaktadır: "*Kimin kitabı sağından verilirse, o kolay bir hesapla hesaba çekilecek ve sevinçli olarak ailesine dönecektir. Kimin de kitabı arkasından verilirse derhal yok olmayı isteyecek ve alevli ateşe girecektir.*"⁴⁹ Bu ayetlerde dikkat çeken bir husus ise cennetliklerin cennete

⁴² Ebü'l-Kâsım ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, thk. Halil Me'mun Şeyha (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005), 1181.

⁴³ Ebü'l-Kâsım İbn Cüzey, *et-Teshîl li-'ulûmi't-tenzil*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 2/539.

⁴⁴ Fâtır 35/18.

⁴⁵ Mâtürîdî, *Te'vilât*, 10/428.

⁴⁶ el-Mü'minûn 23/101.

⁴⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012), 5/557-558.

⁴⁸ el-Mâide 5/4; Ayrıca bk. el-Bakara 2/202; Âl-i İmrân 3/19, 199; er-Ra'd 13/41; İbrâhîm 14/51; en-Nûr 24/39; el-Mü'min 40/17.

⁴⁹ el-İnşikâk 84/7-12.

girmeden önce sevinç ile ailesinin yanına gideceğinin haber verilmesidir. Cehennemlikler ise doğrudan azaba sokulacaktır. Bu iki durum karşısında insanın aklına şu soru gelir: “Neden cennetlikler de cehennemlikler gibi doğrudan hak ettikleri cennete sokulmadılar da önce ailelerinin yanına gönderildiler?” Müfessirler, bu ayetleri tefsir ederken bu soruya da cevap aramışlardır. Onlara göre ayette geçen “أَهْلِيْهِ” kelimesi ile mümin olan eşler, çocuklar ve akrabalar kast edilmiştir. Ya da “أَهْلِيْهِ” kelimesinden maksat, aynı nimet ve ikramlara nâil olan cennetteki komşularıdır. Mümin kul, bu kolay hesaptan sonra kendi gibi azaptan kurtulup cennet ehli olan ehlinin yanına sevinçli ve cehennem azabından emin olarak döner.⁵⁰

Müslümanın dünya hayatında aile kurmasının bir hedefi de Allah'ın rızasını kazanma hususunda ailesinin kendisine yardımcı olmasıdır.⁵¹ Dolayısıyla müminin ahiretteki bu başarısında ailesinin de büyük katkısı ve emeği vardır. Bu nedenle hesap görüldükten sonra mümin kul, kurtuluşa erip esenliğe kavuştuğunu ailesine haber vermek üzere önce ailesinin yanına dönecektir. Onların da katkısı ile elde ettiği cennetin müjdesini yine öncelikle onlarla paylaşabilmesi, sevincinin de kat kat artmasına neden olacaktır.⁵² Sonuçta tartıda sevapları ağır gelenler aileleriyle birlikte sevinç içinde cennete doğru, hafif gelenler ise perişan ve pişman bir halde yapayalnız cehenneme doğru sevk edileceklerdir.⁵³

3.2.3. Cennette Aile Fertlerinin Durumu

Cennet, Allah Teâlâ'nın rızasını kazanan kulları için diledikleri her şeyin olduğu bir mükâfat yurdudur. Cennetteki hayat, dünyadaki sıkıntılardan, acılardan ve yorgunluklardan tamamen arınmış bir hayattır. Orada sonsuz bir saadet ve kendilerine bahşedilen nimetler olacaktır. Cennette müminlerin kendileri gibi mümin olan eşleri ve çocukları ile bir arada olması da bu mutluluğun bir parçasıdır. Buna göre sâlih kulların oluşturduğu aile birlikteliği sadece dünyada değil, ahirette de devam edecek ve dünyada iken sevinci ve hüznü paylaşan bu aile fertleri, cennette de hep birlikte sadece sevinci paylaşacaklardır: “*Şüphesiz cennetlikler o gün nimetlerle meşguldürler, zevk sürerler. Onlar ve eşleri gölgelerde koltuklara yaslanmaktadır. Onlar için orada meyveler vardır. Onlar için diledikleri her şey vardır.*”⁵⁴ Allah Teâlâ, ahirette sâlih müminleri kendileri gibi iman eden eşleri ve çocukları ile beraber cennete sokacaktır. Böylece dünyada inanç ve gönül birliği içinde olanlar, ahirette de beraber olacaklardır. Fakat bir mümin cennetin üst bir makamında olduğu halde babası, annesi, eşi veya çocukları başka cennetlerde, başka makamlarda olabilir. Bu durumda sevdiklerinden ayrı kalmak mümini üzebilir. Hâlbuki cennette sadece huzur ve mutluluk vardır. İşte bundan dolayı babalardan, annelerden, eşlerden veya çocuklardan hangisi cennetin en üst makamındaysa Allah Teâlâ öteki aile fertlerini de oraya gönderecektir. Çünkü insan, bu dünyadaki duygularına kıyas ederek cennette mutlu olabilmek için ailesinin de yanında olmasını ister. Kur'an'ı-Kerim, bu isteği olumlu karşılanmakla beraber her birinin iman, ahlâk ve iyiliklerle cennete layık olması şartına bağlar. Aksi halde yalnızca cennetlik kimselerin yakını olmak kişiye cennete girme hakkı vermeyecektir.⁵⁵

Allah'ın rızasına uygun amel işleyip cennetle ödüllendirilen mümin kullar, orada hiçbir üzüntü ve kaygı duymayacaklardır: “*Ey ayetlerimize iman eden ve müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur, siz üzülmeceksiniz de. Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde*

⁵⁰ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 31/106; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, 3/515; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/585.

⁵¹ “Kadınlar sizin için, siz de onlar için bir libassınız.” (el-Bakara 2/187); “Kişi evlendiği zaman dininin yarısını korumuş olur. Geriye kalan yarısı için de Allah'a karşı gelmekten sakınsın.” (Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, h. no: 7647).

⁵² Mâtürîdî, *Te'vilât*, 10/472-473; Ebû Abdullâh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Abdullah et-Türkî (Beyrût: Müessesetü'l-Risâle, 2006), 22/162.

⁵³ ez-Zümer 39/71, 73.

⁵⁴ Yâsîn 36/55-57.

⁵⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/286.

cennete giriniz.”⁵⁶ Mâtürîdî, bu ayette geçen “ezvâc” (أزواج) kelimesinin iki manaya gelebileceğini söyler. Birincisi, bilinen anlamıyla “eş, aile” manasına gelir. Çünkü eşler ve diğer aile fertleri, ateşe düşmelerini gerektirecek günahları işlemekten birbirlerini korurlar: “Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun.”⁵⁷ İkinci ise “dostları, kişinin cennete gitmesini sağlayan sâlih amelleri yapmak konusunda kendisine yardımcı olan arkadaşları” manasına da gelebilir.⁵⁸ Cennette üzüntü olmayacaksa o zaman mümin, aile fertleri ile birlikte oraya girecek ve mutluluğunu onlarla paylaşacaktır. Bu aynı zamanda arşı yüklenen meleklerin de duasıdır: “(Arşı yüklenen melekler şöyle dua ederler): Ey Rabbimiz! Onları da onların babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanları da kendilerine vaad ettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.”⁵⁹ Cennete giren kulların sevinçlerinin tam ve mükemmel olabilmesi için onların ailelerinin de orada onlarla beraber olması gerekir.⁶⁰ Ayette dikkatleri çeken bir husus da meleklerin aile fertlerinin hepsi için değil sadece مَنْ صَلَّحَ “iyi olanları” için dua etmeleridir. Bu durumu destekleyen başka ayetler de vardır. Örneğin “Adn cennetlerine girerler. Babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih/iyi olanlar da kendileriyle beraber olur. Melekler de her kapıdan yanlarına varırlar ve ‘Sabretmenize karşılık selâm sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!’ derler.”⁶¹

Abdullah b. Abbâs, bu ayetlerde geçen kulların sâlih oluşunu, “Allah’a ve Resûlüne iman etmek” olarak tefsir etmiştir. Eğer bu kişilerin iman ile birlikte sâlih amelleri de varsa cennete kendi iman ve itaatleri sebebiyle girmiş olurlar, yoksa cennetlik olan yakınlarına tabi olmak suretiyle cennete girmiş değildirlere.⁶² Mâtürîdî, ayetin “sâlih/iyi olan” babaları, eşleri ve çocukları özellikle belirttiğini, bu özellikleri nedeniyle de cennetlik olan yakınının derecesine ulaşamamış olsalar da onların derecesine yükseltileceklerini söylemektedir. Allah Teâlâ, onları dünyada olduğu gibi ahirette de birbirleriyle buluşturacak ve herkes kendi ailesini cennette yanına alacaktır. Fakat eğer babaları, eşleri ve çocukları sâlih değilse, çok yakını dahi olsa başkasının sâlih olması ona fayda vermeyecektir. Bu temel ilke, Hz. Nûh’un kâfir olan oğlu hakkındaki şu ayette açıkça ilan edilmiştir: “O senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iştir.”⁶³ Bu ayet açıkça birinin babasının veya yakınının iyilerden olmasının, ahirette o kişiye bir fayda vermeyeceğini göstermektedir.⁶⁴ İnsan, yaratılışı itibarıyla yakınlarının da kendisiyle birlikte olmalarını ister. Ne var ki cennet, soydan dolayı girilen bir yer değildir. İnsanlar işledikleri ameller sayesinde cennete girerler. Kişinin iyi biri olması, yakınlarının da mutlaka iyi olacakları anlamına gelmediği gibi onun iyi biri olması, yakın akrabalarını da beraberinde cennete götürebileceği anlamına gelmez. Bu sebeple babalarından eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla birlikte oraya girecekler, denilmektedir.⁶⁵

Beyzâvî, ayetin aile fertlerinden mümin olarak ahirete gidenlerin fazilette diğer aile fertleri kadar olmasalar da Allah Teâlâ’nın lütfu ile onlara katılacaklarını, aynı makama

⁵⁶ ez-Zuhruf 43/68-70.

⁵⁷ et-Tahrîm 66/6.

⁵⁸ Mâtürîdî, *Te’vilât*, 9/184.

⁵⁹ el-Mü’min 40/8.

⁶⁰ Beyzâvî, *Envârü’l-tenzîl*, 3/203; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü’l-akli’s-selîm*, 7/268.

⁶¹ er-Ra’d 13/23-24.

⁶² Kurtubî, *el-Câmi*, 12/60.

⁶³ Hûd 11/46.

⁶⁴ Örneğin Hz. İbrahim de babasının putlara tapmakta ısrar etmesi üzerine onun için Allah’tan mağfiret dilemiş (Meryem 19/47; eş-Şuarâ 26/86; el-Mümtehine 60/4), fakat onun bu dileği Allah Teâlâ tarafından “Allah düşmanı” olması nedeniyle kabul edilmemiştir (et-Tevbe 9/114). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yıldız, *Kur’ân İnsan ve Yanılgı*, 307-310.

⁶⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’an Tefsiri*, 3/72.

ulaştırılacaklarını haber verdiğini söylemektedir. Bunlar, her ne kadar o derece amel işlememiş olsalar bile ailenin yüce makamlar elde etmiş üyesine hürmeten makamları yükseltilecektir.⁶⁶ Çünkü Allah Teâlâ, mümin kuluna ikram ve göz aydınlığı olsun diye iman eden ailesini de onun yanına katacaktır.⁶⁷ Bursevî (ö. 1137/1725), ayetin tefsirinde Allah Teâlâ'nın müttaki kullarına üç şeyi vadettiğini belirtmektedir: 1) Cennet, 2) Ailesinden iman edenleri, kendisi kadar amel etmeseler bile kendilerine katacağı, 3) Kendilerine cennetin her kapısından, selâmetin devamlılığını müjdeleyen meleklerin girmesi.⁶⁸

Kur'an'ı-Kerim, bir başka ayette dünyada en değerli nimetlerden olan çocukların, ebeveynleriyle cennette de beraber olacakları müjdesini şöyle vermektedir: *"Kendileri iman edip zürriyetleri de imanda kendilerine uyan kimselerin zürriyetlerini de kendilerine katmışızdır; kendi sevaplarından da hiçbir şey eksiltmemişizdir. Herkes kendi kazandığına bağlıdır."*⁶⁹ Fakat bu ayette de müjdenin, çocukların da ebeveynler gibi iman edip sâlih ameller işleyen kimseler olması şartına bağlandığına dikkat edilmelidir. Yani kan bağının, iman bağı olmadan ahirette bir faydası yoktur. Ayetin sonundaki *"Herkes kendi kazandığına bağlıdır."* ifadesi, ahiret ödülünün, babaların/ataların imanı ve sâlih ameli ile değil; herkesin kendi imanı ve sâlih ameli ile kazanılacağına işaret etmektedir.⁷⁰ Dolayısıyla müfessirlerin çoğunluğu bu ayette geçen *"ذُرِّيَّتُهُمْ / zürriyetleri"* kelimesiyle iman eden fakat amelleri bakımından anne babalarının seviyesinde olmayan çocuklarının kastedildiğini söylerler. Bazı müfessirler ise *"ذُرِّيَّتُهُمْ / zürriyetleri"* kelimesinin hem çocukları hem de ataları ifade ettiğine işaret ederek eğer çocukların cennetteki makamları daha üst seviyedeysen anne babanın makamının çocuklarının makamına yükseltileceğini söylemişlerdir. Örneğin İbrahim en-Nehaî (ö. 96/714), bu ayeti açıklarken şöyle demiştir: *"Babalara verilenin aynısı çocuklarına, çocuklara verilenlerin aynısı da babalarına verilir."*⁷¹ Böylece her iki durumda da iman eden ve sâlih amel işleyen aile fertleri fertleri cennette birlikte olacaklardır.⁷² Bazı müfessirlere göre ise zürriyetleri kelimesi ile *"bulûğ çağına ermeden vefat eden çocuklar"* kastedilmektedir. Onlar da babalarının sevinmesi için yanlarına konulacaklardır. Buna göre *"ذُرِّيَّتُهُمْ / zürriyetleri"* kelimesi ile verilen müjde, hem ataları hem bulûğ çağına ermiş çocukları hem de bulûğa ermeden vefat eden çocukları kapsamaktadır.⁷³ Bu bağlamda Hz. Peygamber de küçük yaşta vefat eden çocukların cennette anne babalarıyla kavuşacaklarını haber vermiştir. Ebû Hassan iki çocuğunu kaybedince Ebû Hureyre'ye bu acısından bahsedip bu konuda Hz. Peygamber'den kalbini ferahlatacak bir şey işitip işitmediğini sorar. Bunun üzerine Ebû Hureyre *"Evet var."* deyip Hz. Peygamber'in *"Onların küçükleri cennetin çocuklarıdır. Onların her birisi anne babalarını cennette karşılarlar."* şeklindeki hadisini nakleder.⁷⁴

Amellerinin az olması nedeniyle cennette diğer aile fertlerinden daha aşağı makamlar kazanabilmiş kişilerin en üst makamdaki aile ferdinin yanına çıkarılması Allah Teâlâ'nın bir

⁶⁶ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 3/203; Mahallî - Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, 618.

⁶⁷ Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fi'lmi't-tefsîr* (Beyrût: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1984), 4/325.

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'an* (İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye, 1911), 4/368.

⁶⁹ et-Tûr 52/21.

⁷⁰ Bu durum, Ra'd sûresinin 23. âyetinde şöyle açıklanmaktadır: *"Adn cennetlerine girerler. Babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih/iyi olanlar da kendileriyle beraber olur."*

⁷¹ Ebû'l-Fazl Celaleddin es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Merkezü Hicr, 2003), 13/704.

⁷² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 21/579; İbn Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*, thk. Abdüsselâm Muhammed (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 5/189; Ebû'l-Fidâ' İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'anil-azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed es-Selîme (Riyad: Dâru Tayyibe, 1999), 7/432.

⁷³ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, 8/50-51.

⁷⁴ Müslim "Birr", 154; Konu hakkında ayrıntılı bilgi bk. Hasan Telli, "Çocuk ve Ölüm Bağlamındaki Olaylara Hz. Peygamber'in Yaklaşımı", XIV. Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu İslâm ve Çocuk Tebliğler Kitabı, (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2021), 225-228.

lütfudur. İnsanın aklına "Acaba üst makamdaki aile ferdinin amellerinden aşağı makamdakine verilerek mi bu gerçekleşecek? Böyle olursa üst makamdakinin makamı daha aşağı seviyelere düşecek mi?" şeklinde bir soru gelebilir. Bu muhtemel soruya yukarıdaki ayetin devamında "Kendi sevaplarından da hiçbir şey eksiltmemişizdir." şeklinde cevap verilerek anne babalarının sevabından alınıp çocuklarına verileceği zannının önüne geçilmiştir.⁷⁵ Ayetin "Herkes kendi kazandığına bağlıdır." kısmı ise bu derece yükseltilmesinin adaletle ilişkisine açıklık getirmektedir. Yani çocukların amellerinin, babanın amelinin düzeyine yükseltilmesi, ilâhî adalete aykırı değildir. Çünkü bu durum, Allah Teâlâ'nın hem ebeveyne hem de zürriyetlerine karşı bir lütfudur. Şayet ebeveynlerin amelleri, kendilerinden aşağı düzeyde olan evlatlarının düzeyine indirilseydi o zaman adaletsizlik olurdu.⁷⁶

4. Sonuç

İnsanlar dünyada yaşadıkları sıkıntılarını ve mutluluklarını öncelikle aile fertleri ile paylaşırlar. Elde ettikleri başarılarını da aile fertlerinin görmelerini, kendisini takdir etmelerini her şeyden daha çok arzu ederler. Bir müslümanın en büyük başarısı da Allah Teâlâ'nın rızasını kazanarak cennete girmesi olacağından bu başarısını da ailesi ile paylaşmak her müminin hayali ve hedefidir. Kur'an'ı-Kerim de cenneti kazanan kullara orada aileleriyle birlikte olacaklarını müjdelemektedir. Birçok ayette ifade edilen bu müjdenin tek şartı, her bir aile ferdinin iman etmesi ve sâlih amel işlemesidir. Dolayısıyla cennete girmenin ön şartı iman sahibi olmaktır ve herkes kendi çabası sonucu cenneti hak etmelidir. Allah Teâlâ, mümin kullarına cennette kavuşacakları mutluluğu ve mükâfatları, iman ve amel konusunda kendileriyle aynı yolu izleyen aile fertleri ile birlikte yaşama imkânı lütfedecektir. Cennete giren aile fertlerinden her biri, kendi işledikleri sâlih ameller ölçüsünde cennetin çeşitli makamlarını hak ederler. Buna rağmen Allah Teâlâ, onlara rahmetiyle muamele ederek en üst makamda bulunan aile ferdinin yanına yükseltip aileyi bir araya getirecektir.

Kur'an'ı-Kerim, bu konuda verilen müjdenin yanlış anlaşılması için her kulun kendi iman ve amellerinin cennete girişini sağlayacağını özellikle hatırlatmaktadır. Yani hiç kimse, sâlih amelleri çok az ve günahları ise çok fazla olduğunda cenneti kazanan yakınları sayesinde oraya gireceğini zannetmemelidir. Yani çocuklar iman edip sâlih ameller işlemediği halde ebeveyninin amellerinden onlara verilip de cehennemlik olanların cennete girmesi söz konusu değildir. Bu konudaki müjde, aile fertleri içinde iman edip sâlih ameller işleyerek cenneti hak edenler, hangi makamda olurlarsa olsunlar birlikte olmaları için en üst makamdaki aile ferdinin yanına yükseltilmesidir.

Kur'an'ı-Kerim, cennette bir araya getirilecek aile fertleri arasında iman birliği ve sâlih olma şartını açıkça belirterek bu şartı taşıyan aile fertleri arasında dünyada var olan sevgi ve yakınlığın cennette de devam edeceği müjdesini vermektedir. Cennette asla tasa ve kedere yer olmadığı için bu şartı taşımayan aile fertlerinin ahirette birbirlerine karşı dünyadaki gibi bir sevgi hissetmeyeceklerinden oradaki ayrılığın da bir üzüntü sebebi olmayacağı söylenebilir.

Kur'an'ı-Kerim'deki bu müjdenin, dünya hayatında kişinin en çok sevdiği, güvendiği, acısını ve sevincini paylaştığı aile fertlerini kaybettiğinde ona manevi bir destek olacağı gayet açıktır. Özellikle ani ölümlere neden olan tabii afetlerde yakınlarını kaybedenlerin yaşadıkları manevi sıkıntı düşünüldüğünde kişinin ahirette yakınları ile buluşacağı inancı, insanın bu buhrandan daha kolay çıkmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda kişinin cennette ailesiyle buluşmasının iman ve sâlih amel şartına bağlanması, Müslümanı daha şuurlu kılacak ve dünyada Allah Teâlâ'yı razı edecek ameller işlemeye sevk edecektir.

Kaynakça

⁷⁵ Mâtürîdî, *Te'vilât*, 9/406; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, 3/331.

⁷⁶ İbn Kesîr, *Tefsîrül-Kur'ani'l-'azîm*, 7/434.

- Ağırbaş, Furkan. *Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Akpınar, Ali. "Cennette Kurulan ve Cennette Devam Edecek Olan Kutlu Yuva: Aile". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 7 (2020), 137-142.
- Beyzâvî, Kâdî. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. thk. Subhî Hallâk - Mahmud Atraş. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'r-Reşîd, 2000.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Merkezu'l-Buhûs. 10 Cilt. Beyrut: Dâru't-Te'sîl, 2012.
- Bursevî, İsmail Hakkı. *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'an*. 10 Cilt. İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye, 1911.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. *es-Sünen*, thk. Adil bin Muhammed vd. 8 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2015.
- Ebüs-suûd Efendi. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Endelüsî, İbn Atıyye. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-azîz*. thk. Abdüsselâm Muhammed. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Gökçe, Birsen. "Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir İnceleme". *Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşleri Bilimler Dergisi* 8/1 (1976).
- İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım. *et-Teshîl li-'ulûmi't-tenzîl*. thk. Muhammed Sâlim Hâşim. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Haldun. *Mukaddime*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 5. Basım, 2007.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ'. *Tefsîrû'l-Kur'ani'l-azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed es-Selîme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 2. Basım, 1999.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *es-Sünen*. thk. Merkezu'l-Buhûs. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2014.
- İbn Nuceym, Zeynuddîn b. İbrahîm b. Muhammed el-Mısrî. *el-Eşbâh ve'n-Nezâir alâ Mezhebi Ebî Hanîfe en-Nu'mân*. Beyrut: y.y., 1999.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tenzîl*. 9 Cilt. Beyrût: el-Mektebetü'l-İslâmî, 3. Basım, 1984.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 4. Basım, 2012.
- Kırca, Celal. "Kur'an'a Göre Ailenin Psikolojik Temelleri". *Diyanet İlmî Dergi* 27/2 (1991), 67-79.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 9. Basım, 2021.
- Kurt, Fatih. *Sorularla Günümüz İnsanının İnanç Problemleri*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Kurtubî, Ebû Abdullâh. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Abdullah et-Türkî. Beyrût: Müessesetü'l-Risâle, 2006.
- Mahallî, Celâleddîn - Süyûtî, Celâleddin. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Beyrût: Dâru'l-Marife, ts.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vîlâtü Ehli's-sünne*. thk. Mecdi Ba Sellum. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- Mukâtil b. Süleymân. *et-Tefsîru'l-kebîr*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte. 4 Cilt. y.y.: Merkezu Tahkîki't-Türâs, 1979.
- Müslim, Ebu'l-Hasan b. el-Haccâc en-Nîsâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. thk. Râid bin Sabri. Riyad: Dâru'l-Hadâra, 2015.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *Kitâbu's-Sünen*. Merkezu'l-Buhûs. 20 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2012.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât. *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Bedevî. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Öcal, Mustafa. "Ahiret İncasının Öğretiminde Yeni Bir Yöntem Önerisi". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II*. 317-342. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981.

- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin. *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Kahire: Merkezü Hicr, 2003.
- Şahinkaya, Rezan. "Türk Aileleri Hangi Yönlerden Birbirlerine Farklılıklar Gösterirler". *Aile Yazıları I*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.
- Şimşek, Mehmet Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.
- Taberî, Ebû Ca'fer. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Abdulmuhsîn et-Turkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Telli, Hasan, "Çocuk ve Ölüm Bağlamındaki Olaylara Hz. Peygamber'in Yaklaşımı", *XIV. Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu İslâm ve Çocuk Tebliğler Kitabı*, (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2021), 225-228 233.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed. *Sünenü't-Tirmizî ve Hüve'l-Câmi'u's-Sahîh*. thk. Merkezu'l-Buhûs, 5 Cilt. Beyrut: Dâru't-Te'sîl, 2016.
- Topaloğlu, Bekir. "Hûri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/387-390. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yaman, Ahmet. "İslâm Ailesinin Temel Nitelikleri". *Mehir Üç Aylık İlmi ve Akademik Bülten* 1 (1997), 49-52.
- Yıldız, İbrahim. *Kur'ân İnsan ve Yanılgı -Psikososyal Bir Okuma-*. Bursa: Emin Yayınları, 2019.
- Yıldız, İbrahim. "Kur'an'da Hesap Günü Şahitleri". *Diyanet İlmi Dergi* 53/4 (2017), 55-75.
- Yüksel, Muhammed Bahaeddin. "Yakup Peygamberin Gözlerinin Akıbeti Konusunda Genel Bir Kabulün Tahlili". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/31, (2018), 73-111.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım. *el-Keşşâf an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. thk. Halil Me'mun Şeyha. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005.